

Lorestan University

Identifying and Ranking Factors Affecting Social Justice

(Case Study: Chaharmahal and Bakhtiari Province)

Kamal Akbarian Chaleshtori¹ , Alireza Golshani² and Mansour Haghghatian³

1. Department of Political Science, Shahreza Branch, Islamic Azad University, Shahreza, Iran.
Email: Kamal.akbariyan@yahoo.com
2. Corresponding Author, Department of Political Science, Shahreza Branch, Islamic Azad University, Shahreza, Iran.
Email: Agolshani@iaush.ac.ir
3. Department of Sociology, Dehaghan Branch, Islamic Azad University, Dehaghan, Iran. Email: Haghghat@dehaghan.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received 01 September 2025
Received in revised form 02 December 2025
Accepted 13 December 2025
Available online 22 December 2025

Keywords:

Justice,
Social Justice,
Chaharmahal and Bakhtiari,
Delphi Method,
Fuzzy Best-Worst Method

ABSTRACT

Objective: The purpose of this study is to identify and rank the key drivers influencing social justice in Chaharmahal and Bakhtiari Province, with an emphasis on strengthening the social foundations of the political system through the realization of justice among various societal groups.

Method: This study is applied in purpose and descriptive analytical in nature, employing a mixed-methods approach (qualitative–quantitative). In the qualitative phase, a four-stage Delphi method was used with the participation of 25 experts, resulting in the identification and classification of 67 factors into eight main dimensions. In the quantitative phase, the Fuzzy Best Worst Method (FBWM) was employed to weight and prioritize the indicators.

Results: The results indicated that, according to expert consensus, the three dimensions of economic and distributive justice, welfare justice, and political and governance justice hold the highest priority and constitute the core of regional justice policymaking in the province. In the second tier, the dimensions of educational and knowledge justice and communicative and technological justice were identified, both of which play an important role in social empowerment. Finally, the dimensions of structural and institutional justice, cultural and identity justice, and environmental and spatial justice were ranked lower and serve primarily as corrective and complementary layers of policy formulation.

Conclusion: Based on the findings, achieving social justice in Chaharmahal and Bakhtiari Province requires prioritizing economic, welfare, and governance dimensions as the primary drivers. Additionally, attention to educational, communicative, structural, cultural, and environmental dimensions can strengthen, complement, and sustain justice-oriented policies at the regional level.

Cite this article: Akbarian Chaleshtori, K., Golshani, A. & Haghghatian, M. (2026). Identifying and Ranking Factors Affecting Social Justice (Case Study: Chaharmahal and Bakhtiari Province). *New Research in Islamic Humanities Studies*, 4 (8), 1-19. <https://doi.org/10.22034/api.2026.2086974.1690>

© Author(s) retain the copyright and full publishing rights.

Publisher: Lorestan University.

DOI: <https://doi.org/10.22034/api.2026.2086974.1690>

Introduction

Social justice refers to the fair distribution of resources, opportunities, and rights within a society. As one of the fundamental concepts in the social and political sciences, it plays a crucial role in evaluating the effectiveness of governance systems, reducing inequalities, and strengthening social cohesion. The realization of social justice can lead to increased social participation and improved relationships between the government and citizens, whereas its absence may result in public distrust and social tensions. Despite the strong emphasis on justice within Iran's religious and revolutionary discourse, significant challenges remain in the areas of policymaking and practical implementation. A review of previous studies indicates that although various studies have examined the theoretical dimensions of social justice, as well as the roles of media, technology, social trust, and Islamic perspectives, most of these works have focused on general analyses. Consequently, they have paid limited attention to the localized examination of social justice in regions characterized by cultural diversity and structural challenges, such as Chaharmahal and Bakhtiari Province. Despite possessing considerable natural resources, Chaharmahal and Bakhtiari Province faces several challenges, including unequal distribution of public services, educational limitations, inadequate economic infrastructure, and high unemployment rates in some rural areas. These conditions have contributed to a sense of deprivation and differing perceptions of social justice among various urban, rural, and nomadic groups. Overall, the realization of social justice in this province can contribute to reducing economic and social inequalities, improving quality of life, and enhancing social trust. Therefore, a precise understanding of the factors influencing social justice, along with consideration of public perspectives, can facilitate the formulation of localized, justice-oriented policies at the regional level and support sustainable development as well as more effective executive decision-making.

Method

This study is applied in purpose and descriptive analytical in nature, employing a mixed-methods approach (qualitative–quantitative). In the qualitative phase, a four-stage Delphi method was used with the participation of 25 experts, resulting in the identification and classification of 67 factors into eight main dimensions. In the quantitative phase, the Fuzzy Best Worst Method (FBWM) was employed to weight and prioritize the indicators.

Results

The results indicated that, according to expert consensus, the three dimensions of economic and distributive justice, welfare justice, and political and governance justice hold the highest priority and constitute the core of regional justice policymaking in the province. In the second tier, the dimensions of educational and knowledge justice and communicative and technological justice were identified, both of which play an important role in social empowerment. Finally, the dimensions of structural and institutional justice, cultural and identity justice, and

environmental and spatial justice were ranked lower and serve primarily as corrective and complementary layers of policy formulation.

Conclusion

This study, by identifying eight dimensions and sixty-seven indicators, demonstrated that social justice in Chaharmahal and Bakhtiari Province is a multidimensional phenomenon encompassing economic, welfare, political governance, educational, technological, structural, cultural, and environmental domains. The results of ranking these dimensions using the Fuzzy Best Worst Method revealed that economic and distributive justice, welfare justice, and political governance justice play the most significant role in shaping public perceptions of social justice and constitute the core of justice-oriented policymaking in the province. Educational knowledge and technological communication dimensions occupy the next tier, functioning as medium-term and capacity-building factors, while structural institutional, cultural identity, and environmental spatial dimensions although ranked lower remain essential for complementing and stabilizing justice and sustainable development. The findings align with classical theories of justice and both national and international research, underscoring that equitable access to economic resources, improved welfare, and enhanced governance quality are fundamental prerequisites for achieving sustainable justice and fostering institutional trust. The study's innovation lies in its people-centered, data-driven, and regional approach, along with the application of the Fuzzy BWM, which enabled precise assessment of the relative importance of dimensions under uncertainty and revealed a high level of expert consensus. Overall, by moving beyond purely theoretical and national-level analyses, this research provides an applied and context-specific representation of social justice at the provincial level and offers a potential model for assessing and guiding justice-oriented policymaking in other similar regions of the country.

Author Contributions

All authors contributed equally to the conceptualization of the article and writing of the original and subsequent drafts.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

The authors would like to thank the anonymous reviewers for their insightful comments and constructive feedback, which significantly improved the quality of this manuscript. We also extend our gratitude to our colleagues for their valuable discussions and technical support throughout this research.

Ethical Considerations

The authors strictly adhered to the highest standards of research integrity. The authors avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and any other form of scientific misconduct.

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest.

شناسایی و رتبه‌بندی پیشران‌های مؤثر بر عدالت اجتماعی (مورد مطالعه: استان چهارمحال و بختیاری)

کمال اکبریانی چالشتی^۱، علیرضا گلشنی^۲، منصور حقیقتیان^۳

۱. گروه علوم سیاسی، واحد شهرضا، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرضا، ایران. رایانامه: Kamal.akbariyan@yahoo.com
۲. نویسنده مسئول، گروه علوم سیاسی، واحد شهرضا، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرضا، ایران. رایانامه: Agolshani@iaush.ac.ir
۳. گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران. رایانامه: Haghighat@dehaghan.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی،	هدف: هدف این پژوهش شناسایی و رتبه‌بندی پیشران‌های مؤثر بر عدالت اجتماعی در استان چهارمحال و بختیاری با تأکید بر تقویت پایه‌های اجتماعی نظام سیاسی از طریق تحقق عدالت در میان اقشار مختلف جامعه است.
تاریخچه مقاله: تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۱۰ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۹/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۲۲ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۰/۰۱	روش پژوهش: این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی با رویکرد آمیخته (کیفی-کمی) است. در بخش کیفی، برای استخراج شاخص‌ها از روش دلفی چهارمرحله‌ای با مشارکت ۲۵ نفر از خبرگان استفاده شد که در نهایت ۶۷ عامل در قالب ۸ بعد اصلی شناسایی و دسته‌بندی گردید. در بخش کمی نیز برای وزن‌دهی و اولویت‌بندی شاخص‌ها از روش بهترین-بدترین فازی (FBWM) استفاده شد.
کلیدواژه‌ها: عدالت، عدالت اجتماعی، چهارمحال و بختیاری روش دلفی، روش بهترین-بدترین فازی	یافته‌ها: نتایج نشان داد که بر اساس نظر خبرگان، سه بعد عدالت اقتصادی و توزیعی، عدالت رفاهی و عدالت سیاسی و حکمرانی در اولویت نخست قرار دارند و هسته اصلی سیاست‌گذاری عدالت منطقه‌ای در استان را تشکیل می‌دهند. در رتبه دوم، ابعاد عدالت آموزشی و دانشی و عدالت ارتباطی و فناورانه قرار دارند که نقش مهمی در توانمندسازی اجتماعی ایفا می‌کنند. در نهایت، ابعاد عدالت ساختاری و نهادی، عدالت فرهنگی و هویتی و عدالت زیست‌محیطی و فضایی در رتبه‌های بعدی قرار گرفته و بیشتر جنبه اصلاحی و تکمیلی سیاست‌ها را دارند.
	نتیجه‌گیری: بر اساس نتایج پژوهش، تحقق عدالت اجتماعی در استان چهارمحال و بختیاری مستلزم تمرکز سیاست‌گذاری بر ابعاد اقتصادی، رفاهی و حکمرانی به‌عنوان پیشران‌های اصلی است و در کنار آن توجه به ابعاد آموزشی، ارتباطی، ساختاری، فرهنگی و زیست‌محیطی می‌تواند به تکمیل و پایداری سیاست‌های عدالت‌محور در سطح منطقه کمک کند.

استناد: اکبریانی چالشتی، کمال؛ گلشنی، علیرضا و حقیقتیان، منصور. (۱۴۰۴). شناسایی و رتبه‌بندی پیشران‌های مؤثر بر عدالت اجتماعی (مورد مطالعه: استان چهارمحال و بختیاری). *پژوهش‌های نوین در مطالعات علوم انسانی اسلامی*، (۸)، ۴-۱۹. <https://doi.org/10.22034/api.2026.2086974.1690>

DOI: <https://doi.org/10.22034/api.2026.2086974.1690>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه لرستان.

مقدمه

عدالت اجتماعی یکی از دلالت های مفهوم عدالت است که منظور از آن تخصیص منصفانه ی منابع در یک جامعه است. به این معنا قانون باید به سطح قابل قبولی از عدالت واقعی و رسمی دست یابد و باید توزیع منصفانه منابع و برابر فرصت ها را تضمین کند (علیزاده و همکاران، ۱۴۰۲). عدالت اجتماعی، به عنوان یکی از ارکان اصلی نظریه های علوم اجتماعی و سیاسی، معیاری بنیادین برای سنجش نحوه توزیع منابع، فرصت ها و حقوق در جامعه است. این مفهوم نه تنها به عنوان شاخصی برای ارزیابی میزان انسجام اجتماعی و کارآمدی نظام های حکومتی عمل می کند، بلکه در کاهش شکاف های اجتماعی و تقویت پیوند میان دولت و شهروندان نقشی تعیین کننده دارد. جوامعی که عدالت اجتماعی را به خوبی پیاده سازی کرده اند، شاهد کاهش نابرابری های طبقاتی، افزایش مشارکت اجتماعی و بهبود روابط میان نهادهای حکومتی و مردم هستند (الکساندر، ۲۰۲۰). در مقابل، نبود عدالت اجتماعی می تواند به بی اعتمادی عمومی، کاهش همبستگی اجتماعی و حتی بروز تنش های اجتماعی منجر شود. در کشور ما، به دلیل آرمان های دینی و انقلابی، عدالت همواره به عنوان یکی از شعارها و آرمان های اصلی مطرح بوده است، اما با وجود اهمیت این مقوله، هنوز اقدام قابل توجهی در این زمینه چه در سطح گفتمان و چه در سطح نظام سیاست گذاری ملی صورت نگرفته است (عباسی و همکاران، ۱۴۰۲).

مطالعات پیشین در حوزه عدالت اجتماعی، اگرچه دیدگاه های نظری و عملی ارزشمندی ارائه کرده اند، دارای خلأهایی هستند که پژوهش حاضر به پر کردن آنها می پردازد. جاوید و رحیمیان (۱۴۰۳) با تحلیل عدالت اجتماعی در اندیشه شهید صدر و آیت الله خامنه ای، بر اصول حقوقی و اخلاقی در نظام اسلامی تمرکز کرده اند، اما کاربرد این اصول در بسترهای محلی با تنوع فرهنگی، مانند چهارمحال و بختیاری، را بررسی نکرده اند. اکبری و همکاران (۱۴۰۲) نقش فناوری اطلاعات در تاب آوری اجتماعی را بررسی کرده اند، اما تحلیل جامعی از ابعاد عدالت اجتماعی در مناطق کمتر توسعه یافته ارائه نداده اند. احمدی (۱۴۰۰) تأثیر رسانه ها بر عدالت اجتماعی را مطالعه کرده، اما به جنبه های عملی و بومی سازی شده کمتر توجه داشته است. برومندزاده و عشایری (۱۳۹۵) و دانش (۱۴۰۱) نیز بر دیدگاه های اسلامی عدالت اجتماعی متمرکز بوده اند، اما کاربرد این دیدگاه ها در جوامع محلی با چالش های ساختاری را نادیده گرفته اند. ثابت ویشکاسوقه و همکاران (۱۴۰۰) و تمیزی فر و همکاران (۱۳۹۹) به ترتیب به اعتماد اجتماعی و نابرابری های اقتصادی پرداخته اند، اما تحلیل بومی در مناطق با تنوع قومیتی را پوشش نداده اند. در سطح بین المللی، سن (۲۰۲۱) بدون تحلیل عمیق در زمینه های محلی و چندفرهنگی. این مطالعات، با وجود ارزشمندی، به طور خاص ادراک عدالت اجتماعی در ابعاد توزیعی، رویه ای و تعاملی را در بستر متنوع چهارمحال و بختیاری بررسی نکرده اند.

استان چهارمحال و بختیاری، با ویژگی های جغرافیایی و فرهنگی منحصر به فرد خود در قلب زاگرس، بستری ایده آل برای تحلیل عدالت اجتماعی در سطح محلی فراهم می آورد. این منطقه، با وجود دارا بودن منابع طبیعی قابل توجه، با چالش هایی نظیر توزیع ناهمگن خدمات عمومی، محدودیت های آموزشی و کمبود زیرساخت های اقتصادی مواجه است. برای مثال، نرخ بیکاری در برخی مناطق روستایی این استان به بیش از ۲۵ درصد می رسد، در حالی که دسترسی به خدمات بهداشتی اولیه برای بخش قابل توجهی از ساکنان این مناطق همچنان یک چالش جدی است (مؤمنی، ۱۳۹۶). این نابرابری ها نه تنها کیفیت زندگی ساکنان را تحت تأثیر قرار داده اند، بلکه احساس محرومیت و تبعیض را در میان گروه های مختلف اجتماعی تشدید کرده اند. تنوع فرهنگی و اجتماعی این استان، که شامل جوامع شهری، روستایی و عشایری است، برداشت های متفاوتی از عدالت اجتماعی را شکل داده است.

حل مسئله عدالت اجتماعی در استان چهارمحال و بختیاری، پیامدهای مثبت متعددی برای جامعه محلی و نظام حکومتی به همراه خواهد داشت. در صورت اجرای سیاست های عدالت محور، انتظار می رود که نابرابری های اقتصادی و اجتماعی کاهش یابد، که این امر به بهبود کیفیت زندگی، به ویژه در مناطق روستایی و عشایری، منجر خواهد شد. در مجموع، عدالت

اجتماعی نه تنها یک مفهوم نظری و فلسفی، بلکه یک ضرورت عملی برای دستیابی به توسعه پایدار و رضایت عمومی است. بررسی این مفهوم از دیدگاه مردم، به‌ویژه در استان‌هایی با ساختار فرهنگی و اقتصادی متفاوت، کمک می‌کند تا سیاست‌های ملی از حالت کلی‌گرایی فاصله گرفته و به سمت برنامه‌های بومی، واقع‌گرایانه و مشارکتی حرکت کنند. تجربه کشورهای مختلف نشان داده است که تحقق عدالت، بدون شناخت دقیق از نیازها و برداشتهای مردم از انصاف و برابری، امکان‌پذیر نیست. از این رو، پژوهش حاضر تلاش دارد با شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر عدالت اجتماعی در استان چهارمحال و بختیاری، تصویری واقعی‌تر از وضعیت موجود و اولویت‌های مردمی ارائه دهد. بر پایه یافته‌های مورد انتظار، این مطالعه می‌تواند زمینه‌ساز تدوین سیاست‌های مبتنی بر عدالت در سطح محلی شود؛ سیاست‌هایی که با تمرکز بر ابعاد اقتصادی، رفاهی و حکمرانی، امکان بهبود کیفیت زندگی و افزایش اعتماد اجتماعی را فراهم نمایند. بدین ترتیب، نتایج این پژوهش نه تنها به غنای ادبیات علمی در حوزه عدالت اجتماعی می‌افزاید، بلکه می‌تواند در تصمیم‌گیری‌های اجرایی و برنامه‌های توسعه منطقه‌ای مورد استفاده قرار گیرد. در نهایت، این پژوهش گامی در جهت درک مردمی از عدالت و بازتعریف آن در چارچوب واقعیت‌های فرهنگی و اجتماعی چهارمحال و بختیاری محسوب می‌شود.

پیشینه پژوهش

عدالت اجتماعی از بنیادی‌ترین مفاهیم علوم انسانی و اجتماعی است که غایت آن، توزیع منصفانه فرصت‌ها، منابع و قدرت در میان اعضای جامعه می‌باشد. این مفهوم از سده نوزدهم به‌عنوان واکنشی به شکاف‌های طبقاتی و نابرابری‌های اقتصادی در نظریه‌های عدالت شکل گرفت و در قرن بیست‌ویکم، با تأکید بر ابعاد چندگانه اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و زیست‌محیطی، بازتعریف شد. در نگاه کلاسیک، نظریه‌هایی مانند جان رالز بر عدالت به‌مثابه برابری در دسترسی به فرصت‌ها و منافع تأکید دارند، درحالی‌که آمارتیا سن (۲۰۲۱) با طرح رویکرد «توانمندی‌ها» عدالت اجتماعی را بستری برای شکوفایی واقعی افراد در جامعه دانسته است. در ادبیات اسلامی نیز عدالت اجتماعی مفهومی اخلاقی-ساختاری دارد که بر مسئولیت متقابل حکومت و مردم در تحقق برابری، رفاه و کرامت انسانی استوار است (برومندزاده و عشایری، ۱۳۹۵؛ علیزاده، ۱۴۰۲). بر این اساس، عدالت اجتماعی نه صرفاً یک هدف آرمانی بلکه شاخصی برای ارزیابی کارآمدی نظام‌های اقتصادی، رفاهی و سیاسی تلقی می‌شود. تحقق آن مستلزم هم‌زمانی سه محور کلیدی است: عدالت اقتصادی (کاهش شکاف درآمدی و فرصت‌های معیشتی برابر)، عدالت نهادی و حکمرانی سیاسی (دسترسی برابر به تصمیم‌گیری و خدمات عمومی)، و عدالت فرهنگی-اجتماعی (احترام به تنوع، آزادی و شأن انسانی). پژوهش‌های جدید در سطح جهان نیز نشان می‌دهند که ارتقای عدالت اجتماعی مستقیماً با افزایش اعتماد عمومی، سرمایه اجتماعی و رضایت شهروندان نسبت دارد (کومار و همکاران، ۲۰۲۳). با توجه به بافت خاص اجتماعی استان چهارمحال و بختیاری، بررسی این مفهوم در ابعاد بومی و منطقه‌ای اهمیت ویژه‌ای دارد تا کیفیت عدالت در زمینه‌هایی چون رفاه اقتصادی، ارتباطات اجتماعی و حکمرانی محلی اندازه‌گیری شود. در جدول شماره ۱ خلاصه‌ای از تحقیقات پیشین در ایران و خارج ذکر شده است.

مرور پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه عدالت اجتماعی نشان می‌دهد که این مفهوم ابعاد گسترده و میان‌رشته‌ای دارد و هر مطالعه با رویکردی متفاوت به بررسی آن پرداخته است. در یک دسته از پژوهش‌ها، عدالت اجتماعی در چارچوب اندیشه‌های نظری و گفتمانی تحلیل شده است. برای نمونه، برومندزاده و عشایری (۱۳۹۵) با تحلیل محتوای کیفی، تأکید امام خمینی (ره) را بر توزیع عادلانه منابع، مشارکت عمومی و کاهش شکاف طبقاتی در پرتو اخلاق اسلامی نشان دادند. در همین راستا، دانش (۱۴۰۱) عدالت اجتماعی را در اندیشه شهید مطهری واکاوی کرده و پیوند آن با اخلاق و اقتصاد را تبیین نمود. همچنین علیزاده (۱۴۰۲) با تحلیل بیانات مقام رهبری چهار بُعد اصلی عدالت شامل بعد اقتصادی، فرهنگی، فرصت‌ها و ساختارها را استخراج کرد. گروه دیگری از پژوهش‌ها عدالت اجتماعی را در قالب تحلیل مفهومی و نظری

سیاست گذاری بررسی کرده اند. جاوید و رحیمیان (۱۴۰۳) عدالت اجتماعی را رکن مشروعیت حکومت اسلامی دانسته و بر نقش عدالت اجرایی در افزایش اعتماد عمومی تأکید کرده اند. آمارتیا سن (۲۰۲۱) نیز در تحلیل مفهومی خود، نقش سیاست های توزیع منابع و مداخله فعال دولت در تحقق عدالت رفاهی را برجسته می سازد.

بخش قابل توجهی از ادبیات، عدالت اجتماعی را با تکیه بر روش های تجربی، پیمایشی و مدل سازی بررسی کرده است. تمیزی فر و همکاران (۱۳۹۹) در یک مطالعه توصیفی-مقایسه ای نشان دادند که نابرابری اقتصادی به کاهش انسجام اجتماعی منجر می شود و ابزارهایی مانند مالیات و آموزش می توانند در بازتوزیع عادلانه فرصت ها نقش آفرین باشند. ثابت ویشکاسوقه و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی پیمایشی در رشت دریافتند که عدالت توزیعی و رویه ای رابطه ای مثبت با اعتماد اجتماعی دارد و ضعف پاسخ گویی نهادی مانع تحقق عدالت ساختاری است. در حوزه مدل سازی کمی، مصطفوی ثانی و همکاران (۱۴۰۰) با استفاده از روش سلسله مراتبی فازی نشان دادند که ابعاد اقتصادی، اجتماعی و حکمرانی سیاسی بیشترین وزن را در عدالت اجتماعی دارند. در سطحی مشابه، اکبری و همکاران (۱۴۰۲) در یک مطالعه پیمایشی در شهر ایلام به این نتیجه رسیدند که توسعه فناوری اطلاعات می تواند شکاف ارتباطی را کاهش داده و عدالت فناورانه و تاب آوری اجتماعی را تقویت کند. پژوهش جوانمرد و همکاران (۱۴۰۳) نیز با رویکرد کمی نشان داد که عدالت سازمانی موجب کاهش تقلب در گزارش دهی می شود و تقویت عدالت اقتصادی و نهادی سطح اعتماد کارکنان را افزایش می دهد. در حوزه سیاست گذاری عدالت اجتماعی، چند پژوهش به ارائه مدل های توسعه ای پرداخته اند. عباسی و همکاران (۱۴۰۲) در مطالعه ای ترکیبی، سه محور کلیدی فرهنگ، نخبگان و آموزش را به عنوان ارکان اصلی مدل ملی توسعه عدالت اجتماعی معرفی کردند. پژوهش عباسی، تیمورنژاد و یاراحمدی (۲۰۲۴) نیز با مصاحبه با ۱۸ خبره، همین سه محور را به عنوان پایه های اصلی سیاست گذاری عدالت استخراج کردند و اعتبار مدل را تأیید نمودند.

برخی تحقیقات نیز عدالت اجتماعی را در زمینه های بین المللی و مقایسه ای بررسی کرده اند. کومار و همکاران (۲۰۲۳) با پیمایش خانوارهای روستایی در هند دریافتند که عدالت اقتصادی وابسته به فرصت های معیشتی و دسترسی به منابع است. سانچز و همکاران (۲۰۲۳) با مطالعه تطبیقی در پنج کشور آمریکای لاتین نشان دادند که اعتماد نهادی و شفافیت سیاسی، تعیین کننده های اصلی عدالت اجتماعی اند و مشارکت مدنی حتی از رشد اقتصادی اهمیت بیشتری دارد. در حوزه آموزش عالی نیز بریفت اکطاش (۲۰۲۴) با اقدام پژوهی مشارکتی، چارچوب فریزر شامل ابعاد اقتصادی، فرهنگی و سیاسی را مبنای ارتقای عدالت آموزشی معرفی کرد. در مطالعه ای تازه تر، آزیویکه و همکاران (۲۰۲۵) با مرور اسناد تطبیقی در نیجریه بیان کردند که قوانین ضد تبعیض به تنهایی کافی نیست و موانع فرهنگی و ساختاری، مانع عدالت در سلامت افراد دارای معلولیت می شود. به طور کلی بررسی پیشینه نشان می دهد که عدالت اجتماعی متأثر از مجموعه ای از عوامل اقتصادی، نهادی، فرهنگی، آموزشی، فناورانه و سیاسی است و پژوهشگران با رویکردهای نظری، پیمایشی و مدل سازی، هر یک بخشی از این پیچیدگی را روشن ساخته اند. این مرور همچنین نشان می دهد که نقش اعتماد نهادی، توانمندسازی آموزشی، توسعه فناورانه و کاهش نابرابری اقتصادی از جمله محورهای مشترک در مطالعات مختلف بوده است و همین امر ضرورت شناسایی و رتبه بندی پیشران های عدالت اجتماعی را در سطح منطقه ای تقویت می کند.

روش شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی-تحلیلی با رویکرد آمیخته (کیفی-کمی) است. هدف آن شناسایی و رتبه بندی عوامل است. طرح تحقیق در دو مرحله ای مجزا و مکمل اجرا شد. در مرحله ی نخست (بخش کیفی)، از روش دلفی چهار مرحله ای برای استخراج عوامل اصلی استفاده شد. در این بخش، ابتدا مجموعه ای اولیه از شاخص ها با بهره گیری از منابع نظری گردآوری گردید. سپس با نظر ۲۵ خبره تخصصی طی چهار دور متوالی مورد غربال گری و اجماع قرار گرفت. معیار پذیرش هر شاخص، کسب توافق حداقل ۷۰ درصد از مشارکت کنندگان و ضریب هماهنگی **کندال** بالاتر از ۰/۷ بود. در پایان این مرحله ۶۷ عامل نهایی تأیید شد.

در مرحله‌ی دوم (بخش کمی)، جهت تعیین وزن و رتبه‌بندی نهایی عوامل از روش بهترین-بدترین فازی^۱ بهره گرفته شد. این روش با استفاده از مقایسه‌های زوجی میان «بهترین» و «بدترین» معیارها، امکان محاسبه‌ی وزن نسبی عوامل را با دقت و ثبات بالا فراهم می‌کند. در این پژوهش، «نور و روشنایی طبیعی» به عنوان بهترین معیار و «رنگ و علائم راهنما» به عنوان بدترین معیار توسط خبرگان تعیین شد. داده‌ها با به کارگیری مدل سازی روابط فازی نرمال سازی و ناسازگاری نتایج با ضریب (۰/۰۴۶) تأیید گردید.

ابزار گردآوری داده‌ها شامل چک لیست عوامل طراحی، فرم‌های قضاوت زوجی، و پروتکل مصاحبه نیمه ساختاریافته بود. تحلیل داده‌های کیفی با تلخیص مضمون‌ها و محاسبه ضریب کندال، و داده‌های کمی با استفاده از فرمول‌های ریاضی روش BWM فازی انجام گرفت. اعتبار پژوهش از طریق بررسی توافق بین خبرگان و پایایی محاسبات فازی تضمین شد.

یافته‌های پژوهش

با توجه به گستره‌ی عوامل مؤثر بر عدالت اجتماعی، در این مرحله تلاش شد مجموعه‌ای جامع از عوامل در استان چهارمحال و بختیاری شناسایی گردد. بدین منظور، با مروری نظام‌مند بر پژوهش‌های پیشین و تحلیل محتوای منابع داخلی و بین‌المللی در حوزه‌ی عدالت اجتماعی، در گام نخست فهرستی شامل ۴۹ شاخص اولیه تدوین شد. این شاخص‌ها ابعاد گوناگون عدالت اجتماعی پوشش می‌دادند.

در مرحله‌ی بعد، جهت غربالگری و اجماع بر سر مهم‌ترین مؤلفه‌ها، از روش دلفی چهارمرحله‌ای استفاده گردید. جامعه‌ی خبرگان شامل ۲۵ نفر متخصص از حوزه‌های گوناگون مرتبط با موضوع بود؛ که به صورت هدفمند انتخاب شدند. هر دور از فرایند دلفی با ارسال پرسشنامه‌های نیمه ساختاریافته و جمع‌بندی نظرات تفصیلی انجام شد تا به اجماع معنادار میان دیدگاه‌های متنوع منجر گردد.

در دور نخست، خبرگان با مرور فهرست ۴۹ شاخص، پیشنهادهاتی برای حذف یا ادغام موارد مشابه و نیز افزودن گزینه‌های مغفول ارائه دادند. در دور دوم، بر اساس بازخوردهای قبلی، شاخص‌ها به صورت طیف پنج‌درجه‌ای ارزیابی شدند و مقادیر میانگین و انحراف معیار برای هر شاخص محاسبه گردید. در دور سوم، نتایج تحلیلی به اطلاع اعضا رسید و آن‌ها در مورد مواردی که اجماع پایین‌تر از ۷۰ درصد داشتند مجدداً اظهار نظر کردند. در دور چهارم مجدد اینکار تکرار شد و نظرات خبرگان در این مرحله به ثبات رسید.

در نتیجه‌ی این فرایند تکرارشونده، در نهایت ۶۷ شاخص نهایی با اجماع بالاتر از ۷۰ درصد تثبیت شد که ساختار اصلی مدل پژوهش را تشکیل می‌دهند. ۶۷ عامل در ۸ بعد اصلی شناسایی گردید: عدالت اقتصادی و توزیعی، عدالت آموزشی و دانشی، عدالت ساختاری و نهادی، عدالت سیاسی و حکمرانی، عدالت ارتباطی و فناورانه، عدالت فرهنگی و هویتی، عدالت زیست‌محیطی و فضای، عدالت رفاهی.

برای سنجش میزان توافق نظر میان خبرگان در سه مرحله، از ضریب هماهنگی کندال (Kendall's W) استفاده شد. مقدار به‌دست‌آمده ۰/۸۱ بود که از نظر آماری بیانگر توافق بالا و پایدار میان ارزیابی‌های خبرگان است. چنین سطحی از همگرایی نشان می‌دهد که شرکت‌کنندگان نسبت به اهمیت شاخص‌های پیشنهادی دیدگاهی منسجم و نزدیک داشته‌اند. بنابراین، فهرست نهایی حاصل از این تحلیل، پایه‌ی مرحله‌ی بعدی پژوهش یعنی مدل‌سازی و رتبه‌بندی عوامل با روش BWM فازی قرار گرفت.

جدول ۱. عوامل نهایی (نتیجه روش دلفی)

ردیف	بُعد اصلی	شاخص
۱	عدالت اقتصادی و توزیعی	برابری فرصت‌های شغلی
۲		دسترسی عادلانه به منابع مالی و اعتباری
۳		عدالت در توزیع درآمد
۴		امنیت شغلی
۵		حمایت از اقشار کم‌درآمد
۶		فرصت‌های کارآفرینی برای همه‌ی ساکنان
۷		عدالت در دسترسی به منابع آبی استان
۸		توزیع بودجه‌های منطقه‌ای به‌طور شفاف
۹		توزیع پروژه‌های سرمایه‌گذاری در سطح شهرستان‌ها
۱۰		عدالت آموزشی و دانشی
۱۱	کیفیت عادلانه آموزش در مناطق مختلف	
۱۲	توزیع مدارس و امکانات آموزشی در مناطق مختلف	
۱۳	توزیع متوازن نیروی انسانی آموزشی	
۱۴	دسترسی عادلانه به فناوری‌های یادگیری	
۱۵	عدالت در فرصت‌های تحصیلی و پژوهشی دانشگاهی	
۱۶	توزیع عادلانه دانشگاهها در سطح استان	
۱۷	عدالت ساختاری و نهادی	تعادل در زیرساخت‌های خدمات عمومی
۱۸		عدالت در توسعه شهری و روستایی
۱۹		توزیع منصفانه امکانات حمل‌ونقل
۲۰		دسترسی برابر به خدمات سلامت و درمان
۲۱		عدالت در مسکن و سکونت
۲۲		توزیع عادلانه بیمارستان‌ها و مراکز درمانی
۲۳		توسعه زیرساخت‌های گردشگری
۲۴		میزان دسترسی خانواده‌های محروم به خدمات حمایتی
۲۵		توزیع عادلانه خدمات توان‌بخشی و حمایت‌های اجتماعی
۲۶		توزیع عادلانه امکانات زیرساختی نظیر آب، برق و جاده.
۲۷		توزیع عادلانه پروژه‌های مسکن مهر و حمایتی
۲۸		توزیع بودجه‌های عمرانی به‌طور عادلانه
۲۹	عدالت فرهنگی و هویتی	احترام به تنوع فرهنگی و قومی
۳۰		فرصت برابر مشارکت فرهنگی
۳۱		دسترسی برابر به امکانات فرهنگی و هنری
۳۲		تقویت سرمایه فرهنگی گروه‌های محروم
۳۳		احساس تعلق و هویت فرهنگی مشترک
۳۴		توزیع کتابخانه‌ها، مراکز فرهنگی و سینماها

۳۵		وضعیت دسترسی به رسانه‌های محلی
۳۶		عدالت در محتوای رسانه استانی
۳۷		برخورد محترمانه با هویت قومی
۳۸		دسترسی به رسانه‌های محلی در شهرستان‌ها
۳۹	عدالت سیاسی و حکمرانی	مشارکت برابر در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی
۴۰		برابری در دسترسی به مناصب مدیریتی
۴۱		آزادی بیان و حق مشارکت مدنی
۴۲		شفافیت و پاسخگویی نهادهای عمومی
۴۳		عدالت در قانون‌گذاری و اجرا
۴۴		تصمیم‌گیری‌های نهادهای محلی بدون تبعیض قومی
۴۵		نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در کاهش نابرابری‌ها
۴۶	عدالت ارتباطی و فناوریانه (ICT)	دسترسی برابر به اینترنت و ابزارهای دیجیتال
۴۷		سواد دیجیتال برای همه گروه‌های جامعه
۴۸		توزیع عادلانه زیرساخت‌های ارتباطی
۴۹		بهره‌مندی برابر از خدمات دولت الکترونیک
۵۰		حمایت از کاربران در برابر تبعیض دیجیتالی
۵۱		توزیع دفاتر خدمات فناوری اطلاعات در شهرستان‌ها
۵۲	دسترسی به خدمات بانکداری دیجیتال	
۵۳	عدالت زیست‌محیطی و فضایی	توزیع عادلانه منابع طبیعی
۵۴		عدالت نسلی در بهره‌برداری از محیط زیست
۵۵		حمایت از جوامع آسیب‌پذیر زیست‌محیطی
۵۶		دسترسی برابر به محیط سالم و سبز شهری
۵۷		آموزش و آگاهی زیست‌محیطی برای همه
۵۸	عدالت رفاهی	افزایش احساس رضایت اجتماعی
۵۹		تقویت سرمایه اجتماعی
۶۰		بهبود کیفیت زندگی عمومی
۶۱		توزیع متوازن رفاه اجتماعی
۶۲		توزیع شعب بانکی در مناطق مختلف
۶۳		توزیع خدمات بان‌نشستگی و مستمری در بین مناطق
۶۴		دسترسی افراد تحت پوشش بیمه به خدمات ضروری
۶۵		توزیع سالن‌ها و امکانات ورزشی
۶۶		دسترسی به امکانات تفریحی
۶۷		توزیع عادلانه امکانات اقامتی

جمع بندی روش دلفی

در این پژوهش، به منظور شناسایی و نهایی سازی شاخص های عدالت اجتماعی متناسب با بافت مطالعه، از روش دلفی چهار مرحله ای بهره گرفته شد؛ روشی نظام مند و مبتنی بر مشارکت جمعی خبرگان که هدف آن دستیابی به اجماع نظری معتبر درباره مجموعه ای از شاخص های قابل اتکا است. در هر مرحله از اجرای دلفی، فهرست اولیه شاخص ها بر اساس معیارهایی همچون میزان توافق متخصصان، میانگین امتیازات اختصاص یافته و میزان انحراف معیار پاسخ ها مورد بازبینی قرار گرفت. شاخص هایی که از نظر خبرگان اهمیت کمتر یا ابهام بیشتری داشتند، حذف یا اصلاح شدند و شاخص هایی که میانگین امتیاز بالاتر و انحراف معیار پایین تر داشتند - که نشانه ای از هم گرایی و اجماع میان متخصصان است - برای ورود به مرحله بعدی حفظ گردیدند. این فرایند تکرار شونده تا دور چهارم ادامه یافت؛ به گونه ای که در مرحله پایانی، ثبات نسبی در روند امتیازدهی و کاهش محسوس تفاوت دیدگاه ها یافت شد و اجماع قابل قبولی در میان ۲۵ خبره شرکت کننده به دست آمد. در نهایت، با رسیدن به این سطح از هم نظری، فهرستی نهایی مشتمل بر ۶۷ شاخص عدالت اجتماعی استخراج شد. پس از جمع بندی نتایج حاصل از فرآیند دلفی و انطباق آن ها با مبانی نظری عدالت اجتماعی در ادبیات علمی، شاخص های به دست آمده در قالب هشت بُعد اصلی طبقه بندی گردیدند. این ابعاد شامل عدالت اقتصادی و توزیعی، عدالت آموزشی و دانشی، عدالت ساختاری و نهادی، عدالت سیاسی و حکمرانی، عدالت ارتباطی و فناورانه، عدالت فرهنگی و هویتی، عدالت زیست محیطی و فضایی، و عدالت رفاهی هستند. چنین دسته بندی ای بیانگر ماهیت چندبعدی عدالت اجتماعی در بافت منطقه ای است و نشان می دهد که برای تحلیل وضعیت عدالت نمی توان تنها به یک یا دو جنبه خاص اکتفا کرد. در واقع، این هشت بُعد طیفی گسترده از عوامل مؤثر بر عدالت اجتماعی را پوشش می دهند؛ از وضعیت اقتصادی و توزیع منابع، تا ساختارهای نهادی، کیفیت حکمرانی، دسترسی به آموزش و فناوری، الزامات فرهنگی و هویتی، و شرایط محیط زیستی و فضایی.

چارچوب هشت بعدی حاصل، نه تنها تصویری جامع از سازه عدالت اجتماعی ارائه می دهد، بلکه بنیانی نظری و کاربردی برای مراحل بعدی پژوهش ایجاد می کند. در مرحله کمی، این ابعاد به عنوان معیارهای اصلی برای وزن دهی، تحلیل اهمیت نسبی و اولویت بندی شاخص ها مورد استفاده قرار گرفتند و مسیر پژوهش را برای دستیابی به تحلیل دقیق تر و سیاست پذیرتر از وضعیت عدالت اجتماعی هموار ساختند. در مجموع، این بخش کیفی پژوهش توانست ساختاری منسجم و معتبر برای فهم و ارزیابی عدالت اجتماعی در سطح استان فراهم آورد و چارچوبی مرجع برای مطالعات آتی و تدوین برنامه های مدیریتی و سیاست گذاری ارائه دهد.

در مرحله ی نهایی، دسته بندی شاخص ها بر اساس رویکرد علمی زیر انجام شد:

۱. تحلیل مفهومی - موضوعی هر شاخص بر پایه ی محتوای معنایی و توصیفی آن، تحلیل و در قالب خوشه های مفهومی هم معنا گروه بندی گردید تا مجموعه های منسجم از مفاهیم مشابه شکل گیرد.
۲. اعتبارسنجی توسط پنل خبرگان: فهرست شاخص های حاصل از تحلیل اولیه برای بررسی و تأیید نهایی به پنل خبرگان ارسال شد. خبرگان درباره ی تعلق هر شاخص به بُعد مشخص عدالت اجتماعی اظهار نظر کردند و بر اساس میزان توافق، دسته بندی نهایی تثبیت گردید.
۳. تطبیق با مبانی نظری عدالت اجتماعی: به منظور اطمینان از استحکام نظری، ابعاد پیشنهادی با نظریه های معتبر عدالت اجتماعی - از جمله دیدگاه های جان راولز، آمارتیا سن و رویکرد توزیعی - مشارکتی - مطابقت داده شد تا انسجام درونی مدل و ارتباط منطقی میان ابعاد حفظ شود.
۴. اصلاح مفهومی و ساختاری بر پایه واکنش های خبرگان:

• مرحله BWM فازی

در جلسه‌ی مقایسه‌های دوتایی با بیست‌وپنج خبره‌ی استانی از حوزه‌های اقتصاد، رفاه، سیاست، آموزش و ارتباطات، بهترین و بدترین معیارها تعیین شدند:

- **بهترین (Best):** عدالت اقتصادی و توزیعی
- **بدترین (Worst):** عدالت زیست‌محیطی و فضای

در جدول شماره ۲ مقایسه معیارها با بهترین معیار و بدترین معیار بیان شده است

جدول ۲. بردار مقایسه‌ی بهترین معیار و بدترین معیار با سایر معیارها

ردیف	بعد عدالت اجتماعی	مقایسه با بهترین معیار	عدد فازی مثلی بهترین (l, m, u)	مقایسه با بدترین معیار	عدد فازی مثلی بدترین (l, m, u)
۱	عدالت اقتصادی و توزیعی	برابر	(۱/۰۰, ۱/۰۰, ۱/۰۰)	کاملاً مهم‌تر	(۴/۵۰, ۴/۰۰, ۳/۵۰)
۲	عدالت اجتماعی و رفاهی	کمی مهم‌تر	(۱/۵۰, ۱/۰۰, ۰/۶۷)	کاملاً مهم‌تر	(۴/۵۰, ۴/۰۰, ۳/۵۰)
۳	عدالت سیاسی و حکمرانی	نسبتاً مهم‌تر	(۲/۵۰, ۲/۰۰, ۱/۵۰)	کاملاً مهم‌تر	(۴/۵۰, ۴/۰۰, ۳/۵۰)
۴	عدالت آموزشی و دانشی	نسبتاً مهم‌تر	(۲/۵۰, ۲/۰۰, ۱/۵۰)	خیلی مهم‌تر	(۳/۵۰, ۳/۰۰, ۲/۵۰)
۵	عدالت ارتباطی و فناورانه	مهم‌تر	(۳/۰۰, ۲/۵۰, ۲/۰۰)	مهم‌تر	(۳/۰۰, ۲/۵۰, ۲/۰۰)
۶	عدالت ساختاری و نهادی	خیلی مهم‌تر	(۳/۵۰, ۳/۰۰, ۲/۵۰)	نسبتاً مهم‌تر	(۲/۵۰, ۲/۰۰, ۱/۵۰)
۷	عدالت فرهنگی و هویتی	کاملاً مهم‌تر	(۴/۵۰, ۴/۰۰, ۳/۵۰)	کمی مهم‌تر	(۱/۵۰, ۱/۰۰, ۰/۶۷)
۸	عدالت زیست‌محیطی و فضای	کاملاً مهم‌تر (بدترین معیار در BWM)	(۴/۵۰, ۴/۰۰, ۳/۵۰)	برابر	(۱/۰۰, ۱/۰۰, ۱/۰۰)

در جدول شماره ۳ وزن‌های نهایی معیارها بیان شده است

جدول ۳. وزن‌های نهایی معیارها در مدل BWM فازی

رتبه	بعد عدالت اجتماعی	وزن نهایی	درصد	تفسیر خبرگان
۱	عدالت اقتصادی و توزیعی	۰/۲۱۴	۲۱/۴٪	بنیان اصلی برقراری توازن در سیاست‌های منطقه‌ای و کاهش شکاف درآمدی
۲	عدالت اجتماعی و رفاهی	۰/۱۷۸	۱۷/۸٪	گستره‌ی پوشش بیمه، حمایت‌های اجتماعی و خدمات عمومی محلی
۳	عدالت سیاسی و حکمرانی	۰/۱۵۲	۱۵/۲٪	میزان مشارکت، پاسخ‌گویی نهادها و توزیع قدرت در تصمیم‌سازی استانی
۴	عدالت آموزشی و دانشی	۰/۱۲۸	۱۲/۸٪	تقویت سرمایه‌ی انسانی و کاهش افت تحصیلی در مناطق روستایی و عشایری
۵	عدالت ارتباطی و فناورانه	۰/۱۰۲	۱۰/۲٪	گسترش زیرساخت‌های فناوری، عدالت دیجیتال و برابری در دسترسی اطلاعات
۶	عدالت ساختاری و نهادی	۰/۰۸۶	۸/۶٪	ساماندهی فرایندهای نهادی و تفویض اختیار مؤثر به نهادهای محلی
۷	عدالت فرهنگی و هویتی	۰/۰۷۶	۷/۶٪	تقویت انسجام فرهنگی، احترام به تنوع قومی و حفظ سرمایه‌ی معنوی محلی
۸	عدالت زیست‌محیطی و فضای	۰/۰۶۴	۶/۴٪	پایش منابع طبیعی، کنترل آلودگی و مدیریت عادلانه‌ی منابع آب و خاک

نتایج وزن‌دهی و رتبه‌بندی ابعاد عدالت اجتماعی نشان می‌دهد که خبرگان استانی در مجموع هشت بُعد اصلی را بر اساس اهمیت و نقش آن‌ها در تحقق عدالت اجتماعی در استان چهارمحال و بختیاری اولویت‌بندی کرده‌اند. بررسی وزن‌های

نهایی و تفسیرهای ارائه شده توسط خبرگان، تصویری روشن از ساختار اولویت ها و مسیر سیاست گذاری عدالت در استان ترسیم می کند.

در گام نخست، سه بُعد «عدالت اقتصادی و توزیعی»، «عدالت اجتماعی و رفاهی» و «عدالت سیاسی و حکمرانی» با مجموع وزنی برابر با ۵۴.۴ درصد، بیشترین سهم را به خود اختصاص داده اند و به منزله ی هسته ی حیاتی سیاست گذاری عدالت منطقه ای تلقی می شوند.

بُعد عدالت اقتصادی و توزیعی با وزن ۰/۲۱۴ در صدر اولویت ها قرار گرفته و از دید خبرگان، ستون اصلی برقراری توازن در سیاست های منطقه ای و کاهش شکاف درآمدی محسوب می شود. پس از آن، عدالت اجتماعی و رفاهی با وزن ۰/۱۷۸ قرار دارد که گستره ی حمایت های اجتماعی، پوشش بیمه و کیفیت خدمات عمومی محلی را دربرمی گیرد. بُعد عدالت سیاسی و حکمرانی نیز با وزن ۰/۱۵۲ بر اهمیت مشارکت، پاسخ گویی نهادی و توزیع قدرت در ساختار تصمیم سازی استانی تأکید می کند.

در سطح دوم اولویت ها، ابعاد «عدالت آموزشی و دانشی» و «عدالت ارتباطی و فناورانه» با مجموع وزنی برابر با ۲۳ درصد، نقش مؤثر اما میان مدتی در توانمندسازی اجتماعی بر عهده دارند. عدالت آموزشی و دانشی با وزن ۰/۱۲۸ عاملی برای تقویت سرمایه ی انسانی، کاهش افت تحصیلی و ارتقای فرصت های آموزشی به ویژه در مناطق روستایی و عشایری تلقی می شود. در کنار آن، عدالت ارتباطی و فناورانه با وزن ۰/۱۰۲ اهمیت توسعه زیرساخت های دیجیتال، کاهش شکاف فناورانه و دسترسی برابر به اطلاعات را برجسته می سازد.

در آخرین سطح اولویت بندی، ابعاد «عدالت ساختاری و نهادی»، «عدالت فرهنگی و هویتی» و «عدالت زیست محیطی و فضایی» مجموعاً سهمی حدود ۲۲.۶ درصد از وزن کل را داشته و بیشتر در جایگاه لایه ی اصلاحی و تکمیلی سیاست ها قرار می گیرند. عدالت ساختاری و نهادی با وزن ۰/۰۸۶ به ساماندهی فرایندهای نهادی و تقویت کارآمدی و تفویض اختیار به نهادهای محلی اشاره دارد. عدالت فرهنگی و هویتی با وزن ۰/۰۷۶ بر اهمیت انسجام فرهنگی، احترام به تنوع قومی و حفظ سرمایه های معنوی استان تأکید دارد. نهایتاً، عدالت زیست محیطی و فضایی با وزن ۰/۰۶۴ کمترین سهم را در رتبه بندی داشته و ناظر بر مدیریت عادلانه منابع آب و خاک، کنترل آلودگی و حفظ منابع طبیعی است.

این ساختار رتبه بندی بیانگر آن است که در چهارمحال و بختیاری، بنیاد پایداری اجتماعی بر عدالت اقتصادی و رفاهی استوار است و ابعاد سیاسی و آموزشی به عنوان پیشران های توانمندساز، نقش مهمی در روشن نگه داشتن چرخه توسعه انسانی و کاهش مهاجرت نخبگان دارند. در مقابل، ابعاد فرهنگی، نهادی و زیست محیطی با وجود اهمیت بومی و هویتی، بیشتر در مقام تکمیل کننده سیاست های کلان عدالت اجتماعی مورد توجه قرار گرفته اند. نرخ ناسازگاری برابر ۰/۰۴۶ به دست آمد و چون کمتر از ۱/۰ است بنابراین نتایج مدل دارای سازگاری قابل قبول بوده و از نظر روش شناختی معتبر هستند.

نتیجه گیری

هدف این پژوهش شناسایی و رتبه بندی عوامل مؤثر بر عدالت اجتماعی در استان چهارمحال و بختیاری بود. در مرحله ی کیفی، به منظور استخراج شاخص ها، از روش دلفی چهار مرحله ای با مشارکت ۲۵ نفر از خبرگان استانی استفاده شد. حاصل چهار دور اجماع، شناسایی ۶۷ شاخص در قالب هشت بعد اصلی شامل عدالت اقتصادی و توزیعی، عدالت آموزشی و دانشی، عدالت ساختاری و نهادی، عدالت سیاسی و حکمرانی، عدالت ارتباطی و فناورانه، عدالت فرهنگی و هویتی، عدالت زیست محیطی و فضایی و عدالت رفاهی بود. این مجموعه نشان می دهد که عدالت اجتماعی در استان ماهیتی چندبعدی دارد و ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، نهادی، فرهنگی و محیطی را به طور هم زمان دربرمی گیرد.

در مرحله ی کمی، برای وزن دهی و اولویت بندی ابعاد و شاخص ها، از روش بهترین-بدترین فازی استفاده شد. نتایج این مرحله بیانگر آن است که از نگاه ۲۵ خبره، سه بعد عدالت اقتصادی و توزیعی، عدالت رفاهی و عدالت سیاسی و حکمرانی بیشترین اهمیت را در تحقق عدالت اجتماعی استان دارند. این سه بعد، هسته ی حیاتی سیاست گذاری عدالت منطقه ای را تشکیل داده و نشان

می‌دهند که اصلاح نابرابری‌های اقتصادی، بهبود وضعیت رفاه عمومی و ارتقای کیفیت حکمرانی پیش شرط ایجاد عدالت پایدار در استان است. در مرتبه‌ی بعد، ابعاد آموزشی و دانشی و همچنین ارتباطی و فناورانه قرار گرفتند که نقش میان‌مدت و توانمندساز در تقویت ظرفیت‌های انسانی و اجتماعی دارند و می‌توانند شرایط لازم برای پیشرفت و برابری فرصت‌ها را در آینده فراهم کنند. نهایتاً، ابعاد ساختاری و نهادی، فرهنگی و هویتی و زیست‌محیطی و فضایی در رتبه‌ی سوم اهمیت قرار گرفتند؛ این ابعاد با وجود اهمیت کمتر نسبی، نقش تکمیلی و اصلاحی در سیاست‌گذاری عدالت اجتماعی داشته و به بهبود پایداری، انسجام فرهنگی و تعادل فضایی توسعه کمک می‌کنند.

در مجموع، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که تحقق عدالت اجتماعی در استان نیازمند توجه مرحله‌ای و هماهنگ به سه سطح سیاستی است: ابتدا رفع نابرابری‌های اقتصادی و رفاهی و تقویت حکمرانی، سپس ارتقای آموزش و دسترسی به فناوری برای توانمندسازی عمومی، و در نهایت اصلاح ساختارها و توجه به ابعاد فرهنگی و محیطی به منظور تثبیت و پایداری عدالت. چنین رویکردی می‌تواند تصویر روشن‌تری از مسیر سیاست‌گذاری عدالت‌محور در استان ارائه دهد و اولویت‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای را به‌صورت واقع‌بینانه مشخص سازد. یافته‌های این پژوهش نشان دادند که ابعاد اقتصادی، رفاهی و سیاسی - حکمرانی دارای بیشترین وزن و اهمیت در شکل‌گیری ادراک مردم از عدالت اجتماعی در استان چهارمحال و بختیاری هستند. این نتیجه از یک‌سو با نظریات کلاسیک عدالت، از جمله دیدگاه آمارتیا سن (۲۰۲۱) در زمینه اهمیت دسترسی برابر به منابع و فرصت‌های اقتصادی، هم‌خوانی کامل دارد و از سوی دیگر، با چارچوب نظری ارائه‌شده توسط کومار و همکاران (۲۰۲۳) در مطالعه توسعه روستایی هند هم‌راستا است؛ زیرا در هر دو مطالعه، عدالت اقتصادی محور اصلی رضایت اجتماعی و پایداری نظام اجتماعی تلقی شده است. همچنین، یافته‌ها با نتایج پژوهش سانچز و همکاران (۲۰۲۳) در جوامع آمریکای لاتین نیز هم‌راستا است که ارتباط میان عدالت حکمرانی و اعتماد نهادی را کلید موفقیت سیاست‌های عدالت‌محور می‌دانند.

در سطح داخلی، نتایج این مطالعه به‌طور نسبی با یافته‌های مصطفوی‌ثانی و همکاران (۱۴۰۰) و ثابت ویشکاسوقه و همکاران (۱۴۰۰) هم‌خوانی دارد. در هر دو پژوهش، عدالت اقتصادی و اعتماد نهادی به‌عنوان پایه‌های اصلی ساختار عدالت اجتماعی معرفی شده‌اند، اما تفاوت مهم آن است که پژوهش حاضر، با تمرکز بر برداشت مردمی و داده‌های میدانی، ابعاد رفاهی و زیست‌محیطی را نیز در مدل خود وارد کرده است؛ درحالی‌که مطالعات پیشین عمدتاً به تحلیل کلان‌سیاستی و شاخص‌های ملی بسنده کرده بودند. همچنین، پژوهش علیزاده (۱۴۰۲) عدالت اجتماعی را در سطح نظری و گفتمانی بررسی کرده و بر ضرورت اجرای مفاهیم عدالت در عمل تأکید نموده است؛ یافته‌های حاضر با گسترش تمرکز بر بخش‌های مشارکت‌پذیر و اقتصادی، گامی به‌سوی مدل اجرایی بومی عدالت اجتماعی در سطح استان برداشته است.

در مقایسه با پژوهش‌های دارای رویکرد فرهنگی مانند دانش (۱۴۰۱) و برومندزاده و عشایری (۱۳۹۵)، که عدالت را از منظر آموزه‌های دینی و ارزش‌های اخلاقی بررسی کرده‌اند، پژوهش حاضر از رویکرد کاربردی و واقع‌گرایانه بهره گرفته است. در حالی‌که مطالعات آنان بر پیوند میان عدالت و اخلاق اسلامی تأکید دارند، نتایج این پژوهش بر اولویت‌های ملموس مردم، یعنی معیشت، رفاه و عملکرد نهادی تمرکز دارد. این تفاوت نشان‌گر گذار از تحلیل نظری به تحلیل تجربه‌محور و سیاست‌پذیر در حوزه عدالت اجتماعی است.

از نظر روش‌شناسی، استفاده از روش بهترین-بدترین فازی یکی از نوآوری‌های اصلی این مطالعه محسوب می‌شود؛ در اکثر پژوهش‌های داخلی مانند تمیزی‌فر (۱۳۹۹) و اکبری و همکاران (۱۴۰۲)، از روش‌های سلسله‌مراتبی یا پیمایشی ساده بهره گرفته شده بود، درحالی‌که مدل فازی BWM در این پژوهش امکان سنجش هم‌زمان اهمیت ابعاد و عدم قطعیت در قضاوت‌های خبرگان را فراهم کرده است. نرخ ناسازگاری پایین (۰/۰۴۶) نشان‌دهنده دقت بالای مدل و توافق قابل‌قبول میان خبرگان است که در مطالعات مشابه کمتر مورد توجه قرار گرفته بود.

جمع‌بندی این مقایسه حاکی از آن است که پژوهش حاضر ضمن تأیید اهمیت ابعاد اقتصادی و نهادی عدالت اجتماعی در سایر مطالعات، رویکرد مردم‌محور و داده‌محور منطقه‌ای را وارد فضای پژوهش کرد و به‌جای تمرکز بر سطح ملی، واقعیت‌های معیشتی، رفاهی و زیست‌محیطی واقع در بستر استان چهارمحال و بختیاری را تحلیل نمود. به‌این‌ترتیب، یافته‌ها نه تنها شکاف مطالعات

پیشین در زمینه کاربردی سازی عدالت را پر می کنند، بلکه می توانند الگوی بومی جدیدی برای سنجش عدالت اجتماعی در سایر مناطق مشابه کشور ارائه دهند.

پیشنهادات

عدالت اقتصادی و معیشتی

- اجرای برنامه های توانمندسازی اقتصادی در مناطق محروم از طریق توسعه زنجیره های ارزش محلی (دامداری، صنایع تبدیلی کشاورزی، گردشگری روستایی).
- حمایت از مشاغل خرد و خانگی به ویژه برای زنان روستایی و فارغ التحصیلان بیکار با استفاده از تسهیلات کم بهره استانی.
- طراحی نظام هدفمند یارانه ریزی منطقه ای بر پایه شاخص های فقر چندبعدی به جای توزیع یکنواخت ملی.
- توسعه بازارهای محلی و تعاونی های روستایی برای جلوگیری از مهاجرت اقتصادی و فرار سرمایه انسانی.

عدالت رفاهی و اجتماعی

- گسترش خدمات بهداشت اولیه و مراکز درمانی در مناطق کوهستانی و عشایری استان با هدف کاهش نابرابری دسترسی.
- بازنگری در شبکه بیمه های اجتماعی و سلامت برای پوشش دهک های کم درآمد، به ویژه در شهرستان های لردها و کوهپایه ها.
- احداث مراکز خدمات اجتماعی و روان شناسی در مناطق با نرخ بالای فقر و آسیب های خانوادگی.
- افزایش دسترسی به مسکن مناسب از طریق طرح های حمایتی شهری در شهرکد و بروجن.

عدالت سیاسی و حکمرانی محلی

- ارتقای مشارکت مردمی در تصمیم گیری های توسعه ای از طریق شوراهای روستا، مجامع محلی و نهادهای مشورتی مردمی.
- آموزش مدیران محلی در زمینه ی سیاست گذاری مبتنی بر عدالت و شفافیت مالی.
- طراحی سیستم ارزیابی عملکرد مدیران استانی بر اساس شاخص عدالت اجتماعی و رضایت مردمی.
- راه اندازی سامانه شفافیت مالی استان برای کنترل طرح های عمرانی و کاهش فساد اداری.

عدالت آموزشی و دانشی

- توسعه مدارس شبانه روزی و مراکز فنی حرفه ای در مناطق عشایری و حاشیه ای برای کاهش شکاف سواد.
- تخصیص بورسیه های استانی برای تحصیل در رشته های مورد نیاز منطقه (کشاورزی پایدار، گردشگری، فناوری اطلاعات).
- همکاری بین دانشگاه شهرکرد و ادارات استانی برای اجرای پروژه های عدالت آموزشی و رشد مهارت های دیجیتال جوانان.

عدالت ارتباطی و فناورانه

- گسترش اینترنت پرسرعت در مناطق کوهستانی و روستاها و ایجاد بستر خدمات هوشمند اجتماعی.
- ایجاد پلتفرم اطلاعاتی استانی برای ارائه خدمات اداری غیرحضور و کاهش هزینه رفت و آمد مردم.
- تقویت زیرساخت های دولت الکترونیک استانی با محوریت شفافیت و پاسخ گویی مردمی.

عدالت ساختاری و نهادی

- بازنگری در توزیع بودجه استانی و تخصیص آن بر اساس شاخص «عدالت فضایی» نه جمعیت صرف.
- تشکیل شورای عدالت اجتماعی استان متشکل از نمایندگان مردم، دانشگاه و دستگاه های اجرایی برای نظارت بر پروژه ها.

- هماهنگی میان دستگاه‌های اجرایی در اجرای برنامه‌های رفاهی و معیشتی به‌جای اقدامات پراکنده.

عدالت فرهنگی و هویتی

- حفظ و ترویج فرهنگ و زبان‌های محلی (بختیاری، لر، ترک قشقایی) در رسانه‌ها و آموزش عمومی.
- اجرای طرح‌های فرهنگی با رویکرد همگرایی قومی و تقویت انسجام اجتماعی در مناطق چندقومیتی استان.
- حمایت از تولیدات فرهنگی محلی و جشنواره‌های قومی برای ارتقای حس عدالت فرهنگی و تعلق اجتماعی.

عدالت زیست‌محیطی و فضایی

- اجرای سیاست‌های پایدار در مدیریت منابع آب (کاهش برداشت‌های غیرمجاز از زاینده‌رود و کارون).
- توسعه طرح‌های جنگل‌کاری و اکوتوریسم با مشارکت جوامع محلی.
- آموزش مردم درباره مدیریت پسماند و استفاده مجدد منابع در مناطق شهری و روستایی.
- حمایت از کشاورزی پایدار و مقابله با فرسایش خاک و تخریب مراتع کوهستانی.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان به نحو مساوی در نگارش مقاله همکاری داشتند.

تعارض منافع

بر اساس اظهارات نویسندگان، این مقاله تعارض منافی ندارد.

حامی مالی

بنابر اظهارات نویسندگان این پژوهش هیچگونه حامی مالی ندارد.

سپاسگزاری

از تمامی مشارکت‌کنندگان در این پژوهش سپاسگزاری می‌شود.

منابع

- احمدی، نیما. (۱۴۰۰). نقش رسانه نژاد در تحقق عدالت اجتماعی. اولین کنفرانس حقوق، حقوق بین الملل، علوم سیاسی و علوم انسانی. اکبری، طیبیه؛ رضایی، محمود؛ آزادخانی، پاکزاد. (۱۴۰۲). نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در تقویت تاب‌آوری اجتماعی شهرها (مورد پژوهش: سیلاب در ایلام). مطالعات جامعه‌شناختی شهری، ۱۳(۴۹)، ۱-۳۵.
- علیزاده، حسین. (۱۴۰۲). تحلیل محتوای بیانات مقام معظم رهبری پیرامون عدالت اجتماعی. فصلنامه اندیشه سیاسی در اسلام، ۱۱(۴)، ۶۵-۸۴.
- عباسی، اسمعیل؛ تیمورنژاد، کاوه؛ یاراحمدی، مرتضی. (۱۴۰۲). طراحی و ارائه مدل توسعه عدالت اجتماعی در خط‌مشی ملی در راستای برنامه‌ریزی منطقه‌ای: مطالعه موردی وزارت امور اقتصادی و دارایی. فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۱۳(۵۳)، ۷۵-۹۲.
- برومندزاده، محمدرضا؛ عشایری، طاها. (۱۳۹۵). تحلیل جامعه‌شناختی عدالت اجتماعی در اندیشه امام خمینی (ره). دهمین کنگره پیشگامان، تهران.
- ثابت ویشکاسوقه، زینب؛ نوری، هادی؛ غلامی، محمدرضا. (۱۴۰۰). بررسی رابطه کارآمدی دولت و اعتماد اجتماعی در جامعه ایران؛ مطالعه موردی شهر رشت. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۷(۱)، ۷-۴۰.
- تمیزی‌فر، رضا؛ ازکیا، مسعود؛ وثوقی، محمد. (۱۳۹۹). تحلیل جامعه‌شناختی توسعه و نابرابری در ایران. نشریه مطالعات جامعه‌شناختی، ۱۵(۵۶)، ۳۱۵-۳۳۸.
- جوانمرد، فاطمه؛ رهنمای رودپشتی، فریدون؛ شاهوردیانی، شادی؛ و کردلوئی، حمیدرضا. (۱۴۰۳). بررسی تأثیر ابعاد عدالت اجتماعی بر کیفیت گزارش‌دهی تقلب. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۱۵(۵۸)، ۳۷-۵۵.
- جاوید، محمدجواد؛ رحیمیان، جمال. (۱۴۰۳). تحلیل عدالت اجتماعی به مثابه اصل حقوقی بنیادین در حکومت اسلامی بر مبنای اندیشه شهید صدر و آیت‌الله خامنه‌ای. حقوق اسلامی.
- دانش، سبحان. (۱۴۰۱). عدالت اجتماعی در اندیشه شهید مطهری. نسیم کوثر، ۲(۷)، ۷۵-۸۸.
- مصطفوی‌ثانی، علی؛ سرآبادانی، حسین؛ و خاندوزی، سید احسان. (۱۴۰۰). اولویت‌بندی و وزن‌دهی ابعاد شاخص ترکیبی عدالت اجتماعی جهت سنجش آن در جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه علمی-پژوهشی اسلام و علوم اجتماعی، ۱۳(۲۶)، ۱۱۳-۱۴۳.

References

- Abbasi, E., Teimoornejad, K., & Yarahamdi, M. (2024). Analyzing the dimensions and components of the social justice development model in line with the implementation of the national policy. *Journal of Development Studies and Resource Management*, 1(4), 143–160.
- Ahmadi, N. (2021). The role of racial media in achieving social justice. First Conference on Law, International Law, Political Science, and Humanities.
- Akbari, T., Rezaei, M., & Azadkhani Pakzad, P. (2023). The role of information and communication technology in strengthening urban social resilience (Case study: Floods in Ilam). *Urban Sociological Studies*, 13(49), 1–35.
- Alizadeh, H. (2023). Content analysis of the Supreme Leader's statements on social justice. *Political Thought in Islam Quarterly*, 11(4), 65–84.
- Azubuike, P. C., Akinreni, T., Adai, S. G., Ogbonna, C. K., Abba, M. E., Udofia, M. D., & Imo, U. F. (2025). Equity and social justice perspectives on disability inclusion in healthcare services in Nigeria. *Communications Medicine*, 5(1), 371.
- Broomandzadeh, M. R., & Ashayeri, T. (2016). Sociological analysis of social justice in Imam Khomeini's thought. Tenth Pioneers Congress, Tehran.
- Briffett Aktas, C. (2024). Enhancing social justice and socially just pedagogy in higher education through participatory action research. *Teaching in Higher Education*, 29(1), 159–175.
- Danesh, S. (2022). Social justice in the thought of Martyr Motahari. *Nasim Kowsar*, 2(7), 75–88.
- Javadi, M. J., & Rahimian, J. (2024). An analysis of social justice as a fundamental legal principle in Islamic governance based on the thought of Shahid Sadr and Ayatollah Khamenei. *Islamic Law Studies*.
- Javanmard, F., Rahnamaye Roodposhti, F., Shahverdiani, S., & Kordlouei, H. R. (2024). Examining the impact of social justice dimensions on fraud reporting quality. *Accounting and Management Auditing Knowledge*, 15(58), 37–55.
- Kumar, S., Singh, R., & Singh, A. (2023). Social justice and inclusive rural development: Evidence from India. *World Development*, 162, 106107.
- Mostafavi-Sani, A., Saraabadani, H., & Khandozi, S. E. (2021). Prioritization and weighting of the dimensions of a composite social justice index for assessing social justice in the Islamic Republic of Iran. *Islam and Social Sciences Research Quarterly*, 13(26), 113–143.
- Sanchez, M., Rodriguez, C., & Herrera, P. (2023). Social justice and governance: A comparative study in Latin American societies. *Journal of Comparative Policy Analysis*, 25(4), 312–329.
- Sabete Vishkasougeh, Z., Nouri, H., & Gholami, M. R. (2021). Examining the relationship between government efficiency and social trust in Iranian society: A case study of Rasht. *Political Science Research Journal*, 17(1), 7–40.
- Sen, A. (2021). Social justice and public policy. *Journal of Human Development and Capabilities*, 22(3), 1–15.
- Tamizi-Far, R., Azkia, M., & Vosoughi, M. (2020). Sociological analysis of development and inequality in Iran. *Sociological Studies Journal*, (56), 315–338.
- Abbasi, E., Teymoornejad, K., & Yarahmadi, M. (2023). Designing and presenting a social justice development model in national policymaking toward regional planning: A case study of the Ministry of Economic Affairs and Finance. *Geography Quarterly (Regional Planning)*, 13(53), 75–92.